

J. F. Aranda:

fra „VIRIDIANA“ til „MYSTERIERNE“

Et interview med *Luis Buñuel*

Buñuel er tilbage i Spanien, indlogeret i samme skyskraber, som han boede i, mens han lavede „Viridiana“ i 1961. Fra 24. etage i „Madrids tårn“ ser han ned på den by, som han holder så meget af, og som ligger svøbt i den klare novemberluft.

– Hvor vidunderlig ser ikke sierraen ud. Og Toledo-vejen. Jeg holder af koldt vejr. Man ser så klart og så langt.

Luis kom tilbage fra ferie, sagde han. Han tog ikke mod journalister, og han arbejder tilsyneladende ikke. Han siger atter, at lediggang er den mest fuldendte tilstand for ham. Men hans lediggang er aristotelisk, en tilstand, hvori „den skabende virksomhed spirer“.

– I virkeligheden forbereder jeg en film, og jeg vil lave den i Madrid. Jeg er nu for døv til at arbejde i lande, hvor man ikke taler spansk. En fransk producent prøver stadig at få mig til at lave „Le journal d'une femme de chambre“ for sig, og jeg ville gerne filme den.

– Du kender vel Renoirs version, som jeg synes var lidt for stiliseret.

– Det er den fare, der lurar på ældre kunstnere . . . Det forfærdelige er, at vi ikke lægger mærke til det. Andre fortæller os sandheden: „Det går tilbage for dig“ eller „Det går fremad“. Jeg har ikke set Renoirs film, men det er blevet mig fortalt, at han kun tog én episode fra *Mirbeaus* bog, den bedste, går jeg ud fra. Jeg ville gerne vise kammerpigen i forhold til hendes syv herrer. Men jeg må opgive projektet. Jeg hader de lange produktionsmøder ved det runde bord og alle forberedelserne. Så snart filmen er i gang, er det lettere. Jeg er ved at blive gammel og vil kun lave film i Spanien eller Mexico.

Min forbavelse var stor, da jeg så *Buñuel* i Spanien igen, efter skandalen med „Viridiana“. Filmen er stadig forbudt her. Ingen filmkritiker kan nævne titlen i aviserne. Vi troede alle, at *Buñuel* nu atter skulle igennem 25 års eksil.

– Tværtimod. Jeg har alle mulige garantier for, at jeg kan opholde mig her og lave en film i absolut frihed. Man siger, at der er sket forandringer i regeringen, og at man er ved at „demokratisere“ censuren o.s.v. Jeg har i det mindste lagt mærke til, at den nye chef for filmafdelingen i informationsministeriet og andre af personalet er mennesker, der holder af film, og det er da noget.

– Er *Franco* ikke flink?

Buñuel stønner. – Alle er så rare over for mig her. Jeg gad vidst, hvad de er ude på.

– Og hvad er du ude på?

– Jeg vil prøve at lave en god film, det er alt. Jeg ved, at jeg vinder så mange præmier ved festivalerne – man siger, at „Viridiana“ har fået over fyrrer – at jeg uden risiko kunne lave en dårlig film. Alle ville give den priser og sige: „Hvor er *Buñuel* dygtig, hvor er han vidunderlig ond“. Jeg er en djævel, jeg er en helgen, jeg er en svindler, osv. I virkeligheden har jeg altid prøvet at gøre mit bedste inden for filmen. Nu ved jeg, at jeg må lave en meget god film efter „Viridiana“ og „El angel exterminador“. Noget, der fuldstændigt svarer til mine indre krav, og som udtrykker nøjagtigt det, jeg er nu.

– Så vil der komme et nyt mesterværk som „Viridiana“ og „El angel“, og en ny skandale og et nyt forbud . . .

– Det må der komme, jeg er ligeglad. Jeg har altid været ligeglad. Jeg har aldrig søgt

at lave skandale, undtagen med „L'Age d'or“, da det skandaliserende var et principsspørgsmål for min surrealistiske moral. Jeg synes stadig ikke, at „Viridiana“ skulle være blevet en skandale. Dens nedbrydende kerne er der ikke tvivl om, men hvad man faktisk ser i filmen, ser helt acceptabelt ud. Husker du, hvad jeg fortalte dig, da jeg afsluttede filmen? Den kunne være blevet tilladt af censuren. Jeg havde dubleret fire scener for dem. De kunne udskifte de originale med dem, jeg havde forberedt, de havde kunnet klippe nogle få korte scener, og de ville have haft en lyserød historie. Filmen kunne have været vist i Madrid, uden at nogen lagde mærke til den: måske nogle få dage i en andenklassers biograf. Ingen ville have syntes meget om den. I udlandet ville den være blevet meget mindre berømt end nu. Censorerne har gjort en fejl.

– Ja, jeg synes, at „El angel exterminador“ under alle omstændigheder er en bedre film. Jeg regner den for din hidtil bedste.

– Det er rart at høre, at min sidste film er min bedste. „Viridiana“ faldt bedre ud, da dens endelige form var nøjagtigt den, jeg søgte. „El angel exterminador“ faldt ikke sådan ud. Det var en meget vanskelig film. Det, jeg har gjort, er lidt i retning af ideens forberedende „mise au point“. Efter at jeg havde afsluttet denne film, kunne jeg have skabt den definitive udgave. Men film er for kostbar en industri til at tillade, hvad der er almindeligt inden for de andre kunstarter. Jeg arbejdede længere på „El angel“ og brugte ti millioner pesetas, men kun seks millioner på „Viridiana“. Den fordrede sophisticated, elegante skuespillere. En sådan film skulle være lavet i London med store karakterskuespillere i stedet for i Mexico. Sådanne detaljer er dog mindre vigtige. Hele mit liv har jeg underkastet mig fattigdommen, fordi jeg vidste, at den er frihedens pris. Dårlige skuespillere, små budgetter, atelierer lejet i 14 dage o.s.v. Naturligvis ville jeg foretrække bedre vilkår. De kritikere, der siger, at jeg netop foretrækker at lave mine film på den måde, tager fejl. Jeg beundrer f. eks. ydmygt og entusiastisk *Visconti*. En sådan fejlfri teknik, så megen skønhed. Husker du teaterlogerne i „Sansernes rus“? Jeg kan lide den form for det udsøgte, og jeg ville ønske, at jeg havde talent og penge til at skabe smukke ting. Men jeg har aldrig fået

chancen. Alt, hvad jeg har kunnet, har været at holde mig til det, som jeg moralsk betragtede som det væsentlige.

– Synes du ikke, at *Kurosawa* er én af de bedste instruktører fra de sidste tyve år, og at *Bergman* er ét af de største bluffnumre?

– *Kurosawa* er uden tvivl stor, men jeg bevæges kun af kristen kunst. Det andet er for eksotisk for mig. Med hensyn til *Bergman*, føler jeg virkelig lede over al den filosofi, der kan tilpasses alles smag.

– Det må være meget tilfredsstillende for dig nu at have en producer, der giver dig fuld frihed. Det er omsider belønningen for en hel karriere i ærlighed og afsavn.

– Ja, i *Alatriste* har jeg fået en producer, som ingen anden i filmhistorien har haft. Han læser ikke engang mine manuskripter. Han giver mig alle de penge, jeg beder om, og tager af sin egen private formue. Han lader mig gøre, hvad jeg vil. I „El angel exterminador“ anbragte jeg hans kone i en lille rolle (*Sylvia Pinal*, der var stjernen i „Viridiana“), og selv det accepterede han. Da han så den færdige „El angel“ lykønskede han mig og sagde: „Det er den mest vidunderlige film, jeg nogen sinde har set. Jeg har ikke forstået noget som helst“.

– Det er meget intelligent.

– Det er det. Folk prøver altid at have en forklaring på alting. Det er resultatet af århundreder med borgerlig filosofi og opdragelse.

– Meget materialistisk.

– Og det, de ikke kan forklare, forklarer de ved at søge den endelige tilflugt til religionen. Men hvad hjælper det dem. Så skal de til at forklare Gud.

– *Hvilken frustration. De må opfinde al den udviklede metafysik. Der er mange intelligente mennesker, der har tro, og som må arbejde hårdt.*

– Ja, meget intelligente mennesker... Det er trods alt naturligt. Det ligger i menneskets natur at søge et håb. Jeg kan ikke gøre for, at jeg er den, jeg er. Jeg har ikke den nåde at have troen, som man siger. Er det min fejl? Og endelig, for mig er det ikke frygteligt at leve med selvmodsigelser og i absurditet. På den anden måde ville det være kedeligt... Og at dø, at ophøre og forsvinde for evigt, finder jeg i højeste grad optimistisk. Hvis f. eks. min bedste ven, der er død for mange år siden, ville vise sig og røre ved

„El angel exterminador“ – begyndelsen.

mit øre, og øjeblikkelig brænde det – jeg ville stadig ikke tro på, at han kom fra Helvede. Jeg ville ikke tro på Gud eller på den hellige undfangelse eller på, at Jomfru Maria kunne hjælpe mig i mine undersøgelser. Jeg ville simpelt hen sige: „Nå, Luis, her er et nyt mysterium, som du ikke kan forstå“.

– *Det er poesi.*

Vi fortsætter den uundgåelige samtale om religionen. Når man er spanier, er man besat af religionen, som er vor historie, vor kunst, vor fare og vort gode. Der er ingen vej ud af det. Hvorfor skulle Buñuel ikke være besat af den?

– Man *må* være oprigtig, når man taler om religion. For nogle dage siden besøgte en dominikanerpræst mig her (dominikanerne er nu for „Viridiana“ og for „Nazarin“), og spurgte mig, hvad jeg mente om Kristus, idet vi så bort fra hans guddommelige natur, det vil sige Kristi rent menneskelige skikkelse. „Han var en tåbe“, svarede jeg. Præsten blev meget overrasket, og spurgte mig, hvordan jeg kunne have en sådan mening om en mand, der bl. a. havde sagt: „Elsk din næste som dig selv“. Jeg svarede ham: „Giv mig en blyant,

og jeg vil skrive ti lige så smukke sætninger op i løbet af et kvarter. Hvad nytte er de til?“

Jeg lægger mærke til, hvor surrealistisk Buñuel stadig er. Lige så meget, som da han lavede „L'Age d'or“. Surrealismen var – sagde Buñuel engang i et interview – „en bevægelse, der i egentligste forstand pegede mod den dialektiske materialisme“. Hvis man forstår dette, er det meget let at fatte Buñuels intentioner i alle hans film, og især i „El angel exterminador“, hans mest surrealistiske værk (sprogligt) siden „L'Age d'or“. For ham er på en måde mysteriet alt det, der *endnu* ikke har fået en videnskabelig forklaring. Men Buñuel er digter, og for digterne er mysteriet alt, og skønheden et mysterium. Konflikten mellem Buñuel og kritikerne er altid den samme, selv når det drejer sig om kritikere, der mener, at de står ham meget nær i ideerne: De vil forklare. Da „El angel exterminador“ blev vist i Cannes, spurgte kritikere Buñuels søn, der holdt en pressekonference: „Hvorfor hoppede der en bjørn rundt midt i det elegante selskab?“ Juan Luis svarede: „Fordi min far godt kan lide bjørne.“ Det var den rigtige forklaring.

– Ja, ja, siger Buñuel. Nogle kritikere sagde, at bjørnen var et symbol på Sovjet-Unionen, der ville slå alle disse elegante selskabsherrer ihjel. Sludder. Jeg bruger aldrig symboler. Jeg lægger tingene ind i mine film, fordi jeg simpelt hen gerne vil have dem der.

– Men måske er der en ubevidst forbindelse mellem disse ting og ideerne?

– Det ved jeg ikke. Kritikerne spurgte mig også, hvorfor nogle scener dukkede op to gange i „El angel“. Det er fordi jeg er besat af gentagelsen. Jeg kan godt lide gentagelser. Jeg gentog mindst tyve scener.

– Nu husker jeg: Juan Luis svarede journalisterne, at du havde anbragt nogle scener to gange i filmen, fordi du ved afslutningen af optagelserne opdagede, at filmen ikke var lang nok.

Buñuel ler: – „El angel exterminador“ er en film, man kan nyde eller overse. Jeg går ud fra, at ikke mange vil kunne lide den. Det er en glæde at lave film for sine venner

i stedet for for publikum. I „El angel“s tilfælde vil premier hjælpe kære Alatrüste. Det var ikke nødvendigt med „Viridiana“.

– For mange år siden læste Juan Luis i al hemmelighed en primitiv synopsis op for mig. Den hed „De skibbrudne fra Forsynets gade“. Jeg holdt på hemmeligheden. Oprindeligt var det en film på halvtreds minutter. I stedet for 24 gæster var der kun 12 ved det mærkelige selskab, som er centrum i filmen. Hvorfor valgte du nu det gamle emne?

– Jeg følger altid den lov, der angiver et minimum af anstrengelse. Derfor tog jeg, efter „Viridiana“, tilbage til Mexico og tænkte: „I betragtning af at jeg skal lave en ny film, og at jeg kan arbejde helt frit, lad os bruge det gamle, umulige projekt.“ Oprindeligt var det en two-reeler for *Barbachanos* (producenten af „Nazarin“) kortfilmserier. Det bestod kun af ekspositionen af en situation: rige mennesker til et selskab. De kan ikke forlade salonen. De begynder en fremadskridende ned-

„El angel exterminador“ – kulminationen.

værdigelse, der skyldes den rent faktiske situation, at de er lukket inde i lang tid. Så udvidede jeg den til en seksspolers film, men senere indså jeg, at når situationen engang var fremlagt, blev det øvrige gentagelser. Da jeg nu skulle lave en hel spillefilm, udvidede jeg den og tilføjede det pludselige klip til afslutningssekvensen, hvor alle gæsterne fra selskabet er i kirke. Jeg tilføjede også de lam, der trasker rundt midt i selskabet. Dette stammer fra noget, *Iris Barry* fortalte mig om et selskab af rige mennesker i New York, fra den tid, da jeg arbejdede sammen med hende på Museum of Modern Art.

– *Hvorfor ændrede du titlen? Den nye, og det billede af en piskende engel, der ledsager filmens fortekster, er hentet fra et maleri af Valdés Leal, som jeg har set i museet i Sevilla.*

– Jeg finder den nye titel smuk. Til min næste film vil jeg sikkert også vælge en titel, der irtet har at gøre med historien, skønt man foreløbig kan kalde den „Fire mysterier“.

Jeg har fulgt Buñuels overvejelser med hensyn til hvilket emne, han skulle vælge, i de to måneder, han har tilbragt hos os. Han modtog dusinvis af manuskripter fra spanske og udenlandske venner. Han læste dem, og han havde venlige ord til overs for dem alle. Jeg anede imidlertid, at han til sidst ville tage ét af sine egne projekter, og som sædvanlig lave sit eget manuskript. Han afslog en plan om at filmatisere *Valle Incláns* skuespil „Guddommelige ord“, fordi der i stykket var „en perfid blind mand og en krøbling, og publikum ville sige, at jeg gentog karaktererne fra „Viridiana.“ Han foretrak Valle Incláns „Tirano Banderas“. Men „der er for megen handling og for mange personer i det, og det ville blive en skuespiller-film. Den moderne film kræver dag for dag mere koncentration af handling og personer i historien.“ Og så videre. Mysteriet, det tema, som hans film og tanker så ofte beskæftigede sig med, var ved at indtage førstepladsen i hans bevidsthed. – Tre, eller

„El angel exterminador“ – opløsningen.

bedre, fire slags mysterier, demonstreret i adskilte episoder. Ikke en novellefilm, men fire små film, der var forbundet af det samme tema. Jeg vil vise et metafysisk mysterium, et realistisk, et om „tingene som de er“ og et grotesk. Derefter kunne man kalde dem (efter rosenkransen) „det herlige mysterium“, „det glade mysterium“, „det smertefulde mysterium“, og den samlende titel kunne være „Tre frydefulde mysterier“. Men det ville være en *boutade*.

Buñuel har læst mange bøger, mens han har „drevet“ tiden væk i Madrid, og har endelig taget sin tilsyneladende definitive beslutning:

– Først vil jeg tage „Aura“, en novelle af en talentfuld mexicansk forfatter på 34. Det bliver det metafysiske mysterium. Så vil jeg skrive et manuskript på grundlag af „Las Menades“ af argentineren *Julio Cortazaro*. Det vil blive fantaserende og morsomt. Det er kun beskrivelsen af en koncert. Egentlig en helt almindelig koncert, hvor man spiller noget som *Brabms' fjerde symfoni*. Pludselig forstår man, at alting er fuldstændig absurd. Derefter „La Gradiva“, den fremragende roman af *Jensen*. Du kender bogen? Den blev udgivet af *Sigmund Freud*, ledsaget af en lang psykoanalytisk kommentar af ham selv.

– Vil du bruge *Freuds kommentar*? Du hyl-der altid *Freud*.

– Nej, kun historien. Men det er vigtigt, at *Freud* kunne lide bogen. *Freud* er efter min mening én af dette århundredes tre største personligheder. De to andre er *Lenin* og *Einstein*. Og de tre værste: Præsident *Truman*, kardinal *Spellman* og *Adenauer*. Nå, for at

komme tilbage til „Mysterierne“. „La Gradiva“ foregår i Pompeii, så derfor vil jeg, hvis det er muligt, tage udebillederne i Italien. Jeg vil finde en italiensk (eller måske fransk) co-producent til dette spansk-mexicanske værk. Den sidste episode er den, der har den mest ætsende humor, og som er den mest nedbrydende. Den er af mig selv. Den handler om en lille pige, der kidnappes. Det hele kan blive pragtfuldt. Jeg vender tilbage til mit hjem i Mexico i julen, og der vil jeg skrive manuskriptet. Jeg håber at være tilbage i Madrid i begyndelsen af marts for at begynde optagelserne med det samme.

Dette er altså Buñuels næste film. Den kan blive en af hans vigtigste. Det var næsten uundgåeligt, at et sådant projekt skulle indlemmes i hans produktion, efter at hans moral og ideer i hele deres rækkevidde er blevet foldet helt ud i hans filmarbejde gennem 35 år. Buñuels sans for den mystiske natur i livets hændelser syntes at kolliderer både med materialisterne og idealisterne. Jeg antager, at „Mysterierne“ vil gøre dette spørgsmål helt klart og vise, at der ikke eksisterer nogen modsigelse mellem realisme og mysterium, mellem alvor og humor, mellem ophøjethed og nonsens. Der vil uden tvivl blive meget spektakel omkring den, således som der har været omkring alle hans geniale værker. Måske vil denne „uofficielle“ transkription af en samtale mellem venner hjælpe læseren til bedre at kunne nyde den kommende film.

Madrid, december 1962.